

Körutazás szavakkal

Tomán László

A szó, amellyel az író urává válhat a világnak és önmagának, a szó, mellyel el tudunk jutni a lelkekbe és a csillagokig, az emberhez legközelebb álló művészi kifejező eszköz. A kő, a márvány, a bronz, az olaj, a tus lehet engedelmes szolgája az alkotónak, de mindig marad benne valami hidegség, valami ember nélküli. Csak a szavaknak, ezeknek a meleg emberséggel teli atomoknak, csak a szavaknak van meg az a hatalmuk, amellyel igazi, emberi csodákat lehet tenni.

Akárhová nézünk, a szavakat mindenütt ott találjuk. Mindenben benne vannak, s minden öbennük van. A szavak a kavicsok a folyó partján, kristályok a sziklákban, klorofil-szemcsék a levélben, csillámok a homokban, a szavak a vérsejtek, idegszálak, izomrostok. A szavak könnyek, a szavak hahota, a szavak a fény, az éj, a hó és a láng. És nyomok a szavak, melyeket otthagytunk az utakon, csúcsokon és mezőkön, a tengerfenéken és az erdőkben, barlangokban és a felhők felett. Semmi sem olyan, mint a szavak, semmi sem olyan mindenható, olyan hatalmas, olyan teremtő. A meglévő világ-

hoz szavakkal teremtettünk egy új, másik világot, amelyben sokszor szívesebben tartózkodunk, mint a valódi-ban, mert a szavak, a valóság jelei, szolgálunk lehetnek, s kitérnek előttünk a képzelet világának kapuit.

Nem választotta hiába Sveta Lukić sem a szavakat, hogy bejárja velük a természet világát, az értelem birodalmát, a szerelem útvesztőit, a halál ismeretlenségét, önmaga lélektájit és a szavak rengetegét. A szavak útmutatói voltak, tőlük indult és hozzájuk tért vissza, visszatért hozzájuk, s amikor megtalálta őket, velük rajzolta fel a megtett út vonalát.

A gyermekeknek kedvelt játéka a kockák összerakása. Lukić könyvében* egy helyen elárulja, hogy maga is rakkosítja a kockákat, mint a gyermekek. Ezek a kockák: a szavak. Belőlük építgeti azt a világot, melyben egymásra helyezett rétegekben megtaláljuk a természetet, a gondolatokat, az érzéseket, a végzetet. Minden kocka egy-egy élményt zár magába, az élmény benne

* Buna protiv reči, Progres, Novi Sad, 1960.

van a szóban, és minden szó élmények egész komplexusát tartalmazza.

Hogyan válhatnak a szavak valóság-gá? Úgy, hogy élménnyel telítjük őket. Lukić pedig minden pillanattól, minden formából, minden jelenségből élményt csinál. Hihetetlen intenzitással él, s életét szavakba önti. Nincs is méltóbb keret, amely az életet magába foglalhatja, mint a szó. És ez a folyamat egészen addig tart, amíg el nem érjük a lehetetlen határát. Ez pedig: az élet és a szó azonosítása. Itt torpan meg, érthetően, Lukić is, ennél tovább nem lehet menni, mert ezen túl már az abszurdum szakadékába zuhanva zúzódnánk össze. De addig minden a miénk, mindent elérhetünk, mindent megtehetünk.

Azon a körutazáson, melyet Lukić megtett, számtalan élményben volt része; az egyéni élményt, amely ha az marad, nem gazdagítja a világot, Lukić a szavak segítségével, közvetítésével tette általánossá, mindannyiunk élményévé, s számunkra, akik könyvét olvassuk, az ő szavai jelentik a valóságot, amely neki a maga természetes alakjában jelentkezett. A valóság színváltozását éltük hát meg: a valóság szavakká vált, a szavak pedig, amelyek a valóság élményét rögzítették, később ismét valósággá alakultak át, csak hogy ezúttal mások számára, másként, az

író élményével, egyéniségével gazdagabban.

Egy ilyen metamorfózishoz az írónak arra van szüksége, hogy minden kötelezettségtől és megkötöttségtől mentesen, szabadon szólhasson. Ezért választotta Lukić a műfajok szabadságát is; könyvében találunk útirajzot, elbeszélést, verset, drámai párbeszédet, meditációt, leírásokat, költeményeket prózában, miniatűröket. Maga a könyv ugyan, első pillantásra, egy mozaik benyomását kelti, de ennek a mozaiknak, amely nem egyéb, mint egy teljes, kerék kompozíció, minden színe, felületének minden részlete olyannyira összefügg, hogy a szavakkal kifejezett a szavakká átalakított élmények világa teljességében áll előttünk. Lukić eddig még sohasem próbálkozott a konvencionális műfajokkal. Mindig különös, egyéni és mindig egészen más, egészen új kifejezési formákat keresett. Az új könyvében megleveneredő világ a szerző élményeiből született, az ő élményeinek köntösében lép eléink, de minden pompától és pátosztól mentesen: egyszerűen, mindennapian, tisztán.

Lukić még nem jutott el minden-hová szavaival. Bejáratlan, fel nem fedezett tájak várnak rá. Alkotása akkor lesz teljes és következetesen végigvezetett, ha újabb utazásokra vállalkozik, ha lesz bátorsága újabb szavak kimondására.

